

PETER SLOTERDIJK
STRESSZ ÉS SZABADSÁG

DISZKRÉT SZENZÁCIÓK

PETER SLOTERDIJK

STRESSZ ÉS SZABADSÁG

FORDÍTOTTA
WEISS JÁNOS

TYPOTEX

A fordítás a következő kiadás alapján készült:

Peter Sloterdijk: *Streß und Freiheit*

© Suhrkamp Verlag Berlin 2011.

All rights reserved by and controlled through

Suhrkamp Verlag Berlin.

Hungarian translation © Weiss János, 2024

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2024

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 286 4

ISSN 3004-2178

TARTALOM

I

A politikai nagytestek
mint stresszközösségek / 7

2

Lucretia forradalma,
Rousseau visszavonulása / 16

3

Stressz és szabadság / 31

4

A realitás reakciója / 44

5

Az elkötelezett szabadság
forrásáról / 57

Jegyzet / 66

Utószó

Egy antiszociológiai elmélet
alapvonalai (*Weiss János*) / 67

A POLITIKAI NAGYTESTEK MINT STRESSZKÖZÖSSÉGEK

Egy tiszteletreméltó régi közhely szerint a filozófia és a tudomány a csodálkozásból jöttek létre. Így már Platón is azt mondatja a maga Szókratészével, hogy a meglepődés vagy a csodálkozás a filozófia igazi kezdete.¹ Ezzel összhangban Arisztotelész így fogalmaz egy kiemelt helyen: „Az emberek [...] most is, meg régen is, a csodálkozás következtében kezdtek el filozofálni.”² Ezek a hangzatos mondatok nekem mindig is kicsit gyanúsak voltak. Közel ötven év óta foglalkozom filozófiai és tudományos irodalommal, és a különböző tu-

¹ Platón: *Theaitétosz*, 155d. „Merthogy a filozófusjellem legfőbb vonása épp a rácsodálkozás; és a filozófia is ebből származik, nem másból [...]” Budapest, Atlantisz, 2001. 35. Ford. Bárány István.

² Arisztotelész: *Metafizika*, I, 2, 982b. Budapest, Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, 1959. 7. Ford. Halasy Nagy József.

dományos területekről számos szerzőt ismertem meg – vagy olvasmányokon, vagy személyes találkozásokon keresztül –, de talán egyetlen kivételtől eltekintve sohasem találkoztam olyan személlyel, akiről komolyan azt lehetett volna állítani, hogy szellemi munkálkodásának gyökerei a csodálkozásban rejlenek. Ellenkezőleg: inkább az a benyomásunk, mintha a megszervezett tudomány és az intézményessé szilárdult filozófia hadjáratot indított volna a rácsodálkozás ellen. A hadjárat szereplői, a tudós személyiségek régóta a befolyásolhatatlanság maszkja mögé rejtőztek – ezt pedig „ámulatrezisztenciának” is nevezhetjük. Jelenlegi tudásunk és kultúránk nagyjából és egészében a sztoicizmus *nihil admirari* beállítottságát tette magáévá. Ha az antik bölcsesség tan a befogadókba beleveste azt a szabályt, hogy már semmin se csodálkozzanak, akkor ez a maxima csak a modern korban érte el a maga célját. A 17. században Descartes az *estonnement*-t a kedély negatív affekciójának tekintette, és egy nagyon kellemetlen, nemkívánatos megzavarodásként jellemezte, amelyet azonban egy szellemi erőfeszítéssel le lehet győzni.³ Racionális kultúránk

³ René Descartes: „A lélek szenvedélyei”, 73: „A megdöbbenés meghatározása pedig: túlzott csodálkozás, amely mindenkor csakis

fejlődése ezen a ponton összhangban van egyik megalapítójával. Ha a mi korunkban valahol még fölfedezhető lenne az eredeti *thaumazein* (egy hatalmas tárgy előtt való csodálkozó megállás) valamiféle nyoma, akkor az csak valamilyen félreeső hang vagy egy laikus szava lehetne, amelyet senki sem vesz komolyan – a szakértők megrándítják vállukat, és visszatérnek a napirendhez.

Ez semmilyen diszciplínára nem igaz annyira, mint a társadalomtudományokra. Belső mércejük szerint ezek egy rácsodálkozástól mentes zóna eredményei. Ami, ha jól meggondoljuk, eléggé bizarr lelet, mert ha van valami, ami feltétlen igényt támaszt arra, hogy kiváltsa mind a laikusok csodálkozását, mind a tanultak rácsodálkozását, akkor ez a nagy politikai testek létezése. Ezeket a politikai testeket korábban népeknek neveztük, ma pedig, egy kérdéses szemantikai konvenciót követve, „társadalmaknak” hívjuk őket. E szó alatt általában a modern nemzetállamok populációját értjük, vagyis a nagy, sőt nagyon nagy politikai egységek demografikus volumenét, több milliótól egy milliárd tagig. Semmi sem annyira csodálatra méltó, mint ennek a több milliós vagy milliárdos

rossz lehet.” In uő: *A lélek szenvedélyei és más írások*. Budapest, L'Harmattan – KRE, 2012. 103. Ford. Dékány András.